

زبان تراریخته

تحلیل گفتمان استدلال‌های حامیان و مخالفان محصولات تراریخته

نویسنده:

گای کوک

مترجمان:

دکتر حسین داوری

دکتر ابوطالب ایرانمهر

بامقدمه:

دکتر فردوس آقاگل‌زاده

زبان تراریخته

تحلیل گفتمان استدلال‌های حامیان و مخالفان

محصولات تراریخته

نویسنده:

گای کوک

مترجمان:

دکتر حسین داوری

استادیار دانشگاه دامغان

دکتر ابوطالب ایرانمهر

استادیار دانشگاه صنعتی شاهرود

با مقدمه:

دکتر فردوس آقاگل‌زاده

استاد گروه زبان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	کوک، گای، Cook, Guy
عنوان و نام پدیدآور	زبان تراریخته: تحلیل گفتمان استدلال‌های حامیان و مخالفان محصولات تراریخته / نویسنده گای کوک؛ مترجمان حسین داوری، ابوطالب ایرانمهر؛ با مقدمه فردوس آقاگل‌زاده.
مشخصات نشر	تهران: نویسه پارس، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۳۶ صفحه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۰۳-۰۸۰-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	عنوان اصلی: Genetically modified language: the discourse of arguments for GM crops and food
موضوع	گیاهان تراریخته Transgenic plants
موضوع	مواد غذایی اصلاح شده ژنتیکی Genetically modified foods
موضوع	فرآورده‌های زراعی -- مهندسی ژنتیک Crops -- Genetic engineering
موضوع	مواد غذایی -- تکنولوژی زیستی Food -- Biotechnology
موضوع	تحلیل گفتمان Discourse analysis
شناسه افزوده	داوری، حسین، ۱۳۵۸ -، مترجم
شناسه افزوده	ایرانمهر، ابوطالب، ۱۳۴۷ -، مترجم
شناسه افزوده	آقاگل‌زاده، فردوس، ۱۳۳۵ -، مقدمه‌نویس
رده بندی کنگره	SB۱۲۳/۵۷/ک۹۲۳ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	۶۳۱/۵۲۳۳
شماره کتابشناسی ملی	۵۳۴۲۴۴۷

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Genetically Modified Language

The Discourse of Arguments for GM Crops and Food

©2005 Guy Cook

نویسنده: گای کوک Guy Cook

مترجمان: دکتر حسین داوری / دکتر ابوطالب ایرانمهر

آتلیه نشر نویسه پاریسی: STUDIO FIVE

ناشر: نشر نویسه پاریسی

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶

نماینده فروش: کتابفروشی توس: ۶۶۴۶۱۰۰۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۴۵۵۴۵۵۴۱۴۲

وبگاه: www.neveeseh.com

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

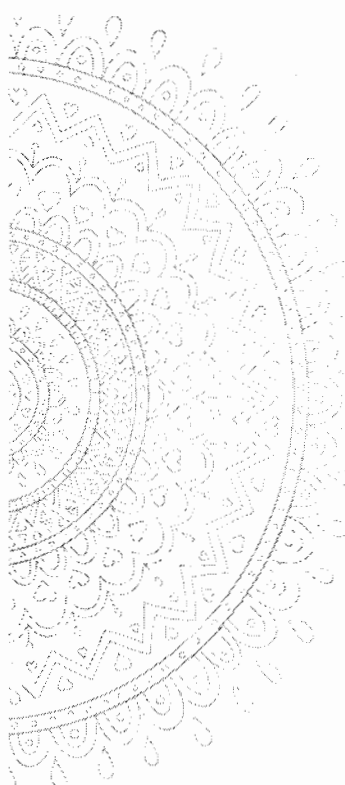
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۳۰-۸۰-۶

چاپ و صحافی: روز

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پاریسی» است.
تکثیر و انتشار این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی
ممنوع و مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

تحلیل گلفتمان	شماره مسائل انتشارات
۱۱	۸۰

ظهور «محصولات تراریخته» در سال‌های اخیر با حجم قابل توجهی از رویدادها در قالب گفتگوها، مجادله‌ها و حتی درگیری‌ها و نزاع‌های فیزیکی در جوامع مختلف همراه بوده است. ماحصل این رویدادها که مجامع علمی، سیاسی، رسانه‌ای و حتی عموم مردم را به خود مشغول ساخته، شکل‌گیری نوعی فضای دوگانه از حامیان و مخالفان این دسته از محصولات بوده است. این بحث جنجال‌برانگیز که با بروز نگرانی‌هایی از یک سو و ابراز شادمانی‌هایی از سوی دیگر همراه بوده، به فضایی دامن زده است که در نتیجه تلاش‌های رسانه‌های حامی و مخالف این دسته از محصولات روبه‌روز مبهم‌تر و غبارآلوده‌تر می‌شود.

در این بین، مواجهه با این موضوع از منظر تحلیل زبان به کارگرفته شده از سوی حامیان و مخالفان این دسته از محصولات و یا به تعبیری رایج‌تر، تحلیل گفتمان این دو گروه موضوعی است که نخستین بار در این اثر یعنی «زبان تراریخته» به نحوی نظام‌مند و علمی بازتاب یافته است. در این اثر «گای کوک» زبان‌شناس برجسته بریتانیایی به شکلی نوآورانه و در قالب چارچوبی کارآمد، با تحلیل انتقادی زبان بازیگران این عرصه یعنی اصحاب رسانه، سیاستمداران، شرکت‌های تجاری، دانشمندان و ... به بررسی تأثیر این گفتمان‌های نوظهور هم بر سیاستگذاری‌ها و هم بر دیدگاه‌ها و باورهای فعالان این عرصه و همچنین عموم مردم پرداخته است؛ گفتمان‌هایی که دیدگاه‌های جامعه را در سطوح مختلف شکل می‌دهند، بر آنها تأثیر می‌گذارند و در راستای مقاصد و اهداف خود هدایت می‌نمایند. این موضوعی است که بخش‌های اصلی این کتاب خواندنی را شکل می‌دهد.

اما تردیدی وجود ندارد که متأثر از رشد دانش زبان‌شناسی در ایران، در سال‌های اخیر شاهد توجهی فزاینده به حوزه تحلیل گفتمان و مشخصاً تحلیل گفتمان انتقادی بوده‌ایم؛ حوزه‌ای که در دنیای معاصر و در سایه ظهور چهره‌های شاخص و به تبع آن طرح دیدگاه‌ها و نظریه‌هایی تأثیرگذار، جایگاهی مهم در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و آموزشی یافته است. با توجه به اهمیت فزاینده این حوزه و کارآمدی آن در توصیف، تحلیل و تبیین بسیاری از

مسایل و چالش‌های دنیای پرتلاطم امروز و نظر به اینکه این حوزه در ایران نیز با اقبال مناسبی همراه شده است، بر آن شدیم تا با انتخاب کتابی با حال و هوایی متفاوت از آثاری که تاکنون تالیف یا ترجمه شده‌اند، گوشه‌ای دیگر از کاربردهای این حوزه کارآمد به تصویر کشیده شود که حاصل آن ترجمه حاضر است. امید است این کتاب مورد استفاده علاقمندان به مباحث تحلیل گفتمان واقع شود.

وظیفه خود می‌دانیم از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر فردوس آقاگل‌زاده که بزرگوارانه مقدمه‌ای ارزشمند بر این کتاب نوشتند، نهایت سپاسگزاری خود را ابراز نماییم. بی‌تردید سهم و نقش ایشان در طرح، گسترش و بومی‌سازی دانش تحلیل گفتمان بر هیچ‌کس پوشیده نیست و جامعه زبان‌شناسی ایران همواره وام‌دار زحمات علمی این بزرگوار خواهد بود.

همچنین بر خود فرض می‌دانیم از جناب آقای دکتر امیر احمدی مدیر مسئول محترم نشر نویسه‌پارسی و همکاران محترم‌شان که زحمت انتشار این اثر را عهده‌دار شدند، صمیمانه سپاسگزاری نماییم.

مترجمان

پاییز ۱۳۹۷

گفتمان نظامی معنایی است که در قالب نظم گفتمان‌های مختلف شکل می‌گیرد که نمونه‌های آن را می‌توان در گفتمان‌های گوناگونی چون گفتمان سیاسی، گفتمان حقوقی، گفتمان علمی و ... مشاهده نمود.

کتاب «زبان تراریخته: تحلیل گفتمان استدلال‌های حامیان و مخالفان محصولات تراریخته» اثر «گای کوک» در تقسیم‌بندی کلی در زیرمجموعه گفتمان علمی می‌گنجد. کوک استاد برجسته زبان‌شناسی است که در حوزه تحلیل گفتمان، کتاب‌ها و مقالات ارزشمندی از خود به جای گذاشته است.

«محصولات تراریخته» یا آن چیزی که از سوی حامیان به عنوان «محصولات مهندسی‌شده ژنتیکی» و از سوی مخالفان به عنوان «محصولات دستکاری‌شده ژنتیکی» شناخته می‌شود، از جمله مسایل جدی در سطح جهانی است که همه انسان‌ها می‌توانند از آن ذینفع شوند و یا متضرر گردند. لذا مساله‌ای مهم برای عموم بشریت برشمرده می‌شود؛ مساله‌ای که همه و همه، از دانشمندان، سیاستمداران و سیاست‌گذاران گرفته تا مردم عادی را به خود مشغول ساخته است. از این رو، ضرورت دارد تا جامعه از جایگاه این علم و فناوری نوظهور و نقش دانشمندان و فعالان این حوزه در جهت‌دهی به سیاستمداران و صاحبان نفوذ که با تصمیم‌گیری‌های خود به نوعی این فضا را که با سفره و سلامت همگان سروکار دارد، مدیریت می‌نمایند، به خوبی آگاه گردد.

ارتقاء دانش عمومی و انتقادی زبان و آگاهی‌بخشی به مردم از جمله رسالت‌های تحلیل‌گران گفتمان انتقادی است که در راستای تحقق این هدف، گای کوک به درستی و با توجه به نیاز روز بشریت، «زبان تراریخته» را در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی و در قالب دو گفتمان رقیب متعلق به حامیان و مخالفان آن در جامعه جهانی امروز به رشته تحریر درآورده است.

وی با انتخاب داده‌های موردنیاز برای تحلیل، اعم از گردآوری میدانی، مصاحبه و انتخاب سخنان صاحبان قدرت - که در راستای جهت‌دهی به ایدئولوژی موردنظرشان، به گزینش و استفاده هدفمند از زبان در جایگاه کنشگران اجتماعی

گفتمان‌های رقیب (موافق و مخالف) محصولات تراریخته می‌پردازند - به لحاظ روش‌شناختی در چارچوب «مثلت ارتباطی»، یافته‌هایی ارزشمند عرضه نموده است که روش و نتایج آن می‌تواند برای خوانندگان این کتاب بسیار مفید و آموزنده باشد.

حسن انتخاب این کتاب برای ترجمه از طرف مترجمان بنا به ضرورت عمومی و علمی جامعه به خصوص برای علاقمندان به زبان‌شناسی و تحلیل گفتمان قابل تحسین است، به‌ویژه آنکه به نظر اینجانب محتوا و روش این کتاب می‌تواند به مثابه کتاب کار عملی برای دانشجویان زبان‌شناسی و همه علاقمندان به حوزه تحلیل گفتمان انتقادی مورد استفاده قرار گیرد. با بهره‌گیری از این کتاب است که دانشجویان و علاقمندان خواهند آموخت که چگونه می‌توان از دانش نظری فراگرفته شده در رشته زبان‌شناسی و دانش فرازبانی به تحلیل چنین متونی دست زد و با تقابل روشمند آراء و دیدگاه‌های صاحب‌نظران در گفتمان‌های رقیب درباره محصولات تراریخته به ناگفته‌های نهفته در ورای متن و نیات و اهداف موردنظر کنشگران اجتماعی دست یافت.

ترجمه کتاب به فارسی روان، انتخاب معادل‌های فارسی مناسب برای واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی زبان‌شناسی و تحلیل گفتمان از سوی دو عضو محترم هیات علمی برای کتابی که نویسنده آن یک زبان‌شناس مشهور است و از دانش تخصصی مشترک با مترجمان برخوردار است، ارزش ترجمه این اثر علمی را دو چندان نموده است.

اینجانب کتاب «زبان تراریخته: تحلیل گفتمان استدلال‌های حامیان و مخالفان محصولات تراریخته» را به‌عنوان یک متن علمی مناسب در حیطه تحلیل گفتمان انتقادی برای کار عملی به دانشجویان و اساتید محترم زبان‌شناسی و حوزه‌های مرتبط توصیه می‌نمایم و برای مترجمان محترم آرزوی موفقیت بیشتر دارم.

فردوس آقاگل‌زاده

عضو هیئت علمی گروه زبان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس / پاییز ۱۳۹۷

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجمان.....	۵
پیش درآمد.....	۷
مقدمه.....	۱۱

■ بخش اول: صاحبان سخن ۱۹ ■

فصل ۱: سیاستمداران.....	۲۱
کیفیت زندگی ما.....	۲۳
در معرض تاخت و تاز معترضان.....	۲۹
زنورها و باد.....	۳۷
همان دیدگاه‌ها، اما با صداهایی متفاوت.....	۴۵

فصل ۲: دانشمندان.....	۵۳
انتخاب بین بنیادگرایی و روشنگری.....	۵۶
الگوهای پرتکرار.....	۶۲
دانشمندان از دیدگاه دانشمندان.....	۶۵
مردم از دیدگاه دانشمندان.....	۶۶
دیدگاه دانشمندان نسبت به مخالفان.....	۷۱

فصل ۳: روزنامه‌نگاران.....	۷۵

فصل ۴: شرکت‌ها.....	۱۰۳
فروشگاه‌های بزرگ.....	۱۰۵
شرکت‌های زیست‌فناوری.....	۱۱۵

■ بخش دوم: موضوع سخن ۱۲۵ ■

فصل ۵: علم و زبان.....	۱۲۷
توسل به «علم».....	۱۲۹
محدوده علم.....	۱۳۳
واژه‌ها و معانی.....	۱۳۶
تحلیل ویژگی و نخست‌الگو.....	۱۳۶
دلالت‌های صریح، ارجاع، دلالت‌های ضمنی و طنین.....	۱۳۹

۱۴۰	وابستگی گفتمانی
۱۴۱	واژه‌گزینی در استدلال‌های مرتبط با محصولات تراریخته
۱۴۴	واژه‌های خوشایند

۱۴۹	فصل ۶: عبارات کلیدی
۱۵۱	«اصلاح‌شده»
۱۵۵	«علم صحیح»
۱۵۸	«غذاهای فرانکنشتاین»
۱۶۲	«دستکاری در طبیعت»
۱۶۹	«پیشرفت و تغییر»
۱۷۲	«مخالفان تکنولوژی جدید»
۱۷۵	نتیجه‌گیری

۱۷۷	فصل ۷: استعاره‌ها و مقایسه‌ها
۱۷۹	خوشه‌بندی مفهومی
۱۸۱	نبرد، تهاجم و حمله
۱۸۲	تروریسم و عراق
۱۸۵	آلودگی، ناپاکی، ناخالصی
۱۸۸	مذهب و محصولات تراریخته
۱۹۴	گونه‌های سودمند
۱۹۶	اختلاف اساسی

■ بخش سوم: مخاطبان سخن ۱۹۹ ■

۲۰۱	فصل ۸: سیاست مردم
۲۰۵	محصولات تراریخته در قالب بحثی سازمان‌یافته در سطح بریتانیا
۲۰۷	مصاحبه‌های گروهی

۲۱۷	پیوست ۱: موضوعات مورد بحث
۲۱۸	سلامت
۲۲۲	محصولات تراریخته و تنوع زیستی
۲۲۷	کتابنامه

گیاهان تراریخته ماهیت زندگی بر روی کره زمین را تغییر خواهند داد. این موضوعی است که احتمالاً هم حامیان و هم مخالفان این دسته از گیاهان نسبت به آن اتفاق نظر دارند. اما تفسیر هر یک از آنها در خصوص این موضوع بسیار متفاوت است. حامیان معتقدند که محصولات تراریخته با آفات گیاهی مبارزه می‌کنند، آسیب‌های زیست‌محیطی را کاهش می‌دهند، با معضل گرسنگی در عرصه جهانی مبارزه می‌کنند، تغذیه را بهبود می‌بخشند و «میوه‌ها و سبزیجات خوش مزه‌تری» تولید می‌نمایند. در مقابل، مخالفان معتقدند که این دسته از گیاهان به حیات وحش آسیب می‌رسانند، مخاطرات جدیدی برای سلامتی ایجاد می‌کنند، کشاورزان فقیر را به استثمار درمی‌آورند، حق و حقوق دیگران را تضعیف و طبیعت را مختل می‌کنند، بدون این که مزایایی در بر داشته باشند.

این کتاب در کنار بسیاری از کتاب‌های دیگر، به تحلیل انتقادی موضوع محصولات تراریخته می‌پردازد. البته کتاب حاضر، به جای این که صرفاً به تشریح استدلال‌ها بپردازد، توجه خود را به زبانی جلب نموده که در این دسته از استدلال‌ها به کار رفته و به جزئیات دقیق در مورد گزینش ظاهراً بی‌اهمیت واژه‌ها می‌پردازد. این کتاب مبتنی بر این باور نگاشته شده که درک و نحوه تحلیل نوشتن و سخن گفتن درباره این دسته از محصولات، همپای خود حقایق علمی مرتبط با این حوزه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به بیانی روشن‌تر، چنین تحلیلی می‌تواند شناخت مهم‌تری در مورد ماهیت قدرت، تعارض‌ها و تصمیم‌گیری‌ها در جهان معاصر فراهم آورد.

اما چرا زبان؟ و چرا به جزئیات به ظاهر بی‌اهمیت استفاده از آن توجه می‌کنیم؟ شاید ارانه یک قیاس به درک مسأله کمک کند. یکی از کارکردهای پنجره این است که جهان بیرون را به ما نشان دهد تا بتوانیم از آنچه در بیرون در جریان است، مطلع شویم. بنابراین هنگامی که از پنجره به بیرون نگاه می‌کنیم، معمولاً به شیشه آن توجه نمی‌کنیم، بلکه از میان آن بیرون را تماشا می‌کنیم. در این جاست که

چشم‌دوختن بر لکه‌ای روی شیشه، احمقانه به نظر می‌رسد، به‌ویژه اگر آنچه که در بیرون در حال اتفاق افتادن است، بتواند برای ما مخاطره‌آمیز باشد.

به نظر می‌رسد زبان از جهاتی با پنجره قابل مقایسه باشد: یکی از کارکردهای زبان، انتقال اطلاعات در مورد جهان است. از آن به‌عنوان رسانه‌ای شفاف استفاده می‌کنیم تا حقایق و اندیشه‌های مهم را درک کنیم. بنابراین، هنگامی که در خصوص موضوعی تصمیم‌گیری می‌نماییم، احساس می‌کنیم که باید به‌گونه‌ای کاملاً منطقی و عملی به آنچه که مردم می‌گویند توجه داشته باشیم نه به این که چگونه آن را می‌گویند؛ یعنی به آنچه که آن‌سوی پنجره است و نه خود پنجره توجه کنیم.

با این حال، شیشه پنجره زبان اصلاً روشن و شفاف نیست. اغلب پر از لک و یا موج‌دار است به‌نحوی که تصاویر آن‌سوی خود را کج و معوج نشان می‌دهد. شاید حتی احساس کنیم که تمایز روشنی بین پنجره و جهان آن‌سوی آن وجود ندارد و اگرچه واقعیتی مستقل وجود دارد که درباره آن سخن گفته می‌شود، اما به واسطه پنجره خاصی که کسی مقابل ما قرار داده است، به جای این که به راحتی به جهان واقعی دسترسی پیدا کنیم، جهان را آن‌گونه می‌بینیم که پنجره برای ما خلق کرده است. در گذر زندگی روزمره، شاید همواره این مسأله موضوعیت نداشته باشد که این روش به درک ما از جهان دامن می‌زند. در این جاست که کماکان دیدی کلی از مقاصد آنها به دست می‌آوریم. مواردی نیز وجود دارد که زبان، منظور خود از آنچه را که قصد توصیف دارد، تحریف می‌کند؛ مسأله‌ای که شاید در اولین نگاه برای ما قابل تشخیص نباشد. در این موارد، با توجه و بررسی دقیق آن، درک بهتری از آنچه که در ورای ظاهر سخنان‌شان قرار دارد، به دست می‌آوریم. شاید یک تحلیل دقیق به ما کمک کند تا واقعیات علمی را از نظرات شخصی متمایز سازیم به‌ویژه هنگامی که این دو با هم درآمیخته شده‌اند.

زمانی که موضوع بحث ما درباره چیزی است که زندگی ما را عمیقاً تحت تأثیر قرار خواهد داد، آنگاه توجه به جزئیات زبانی و منطقی آن، هم‌چون یک سند حقوقی می‌تواند بسیار مهم باشد. مواردی نیز وجود دارد که به سادگی نمی‌توانیم از کنار آنها بگذریم یعنی نمی‌توانیم پذیرای هر آن چیزی که به شکل مبهم گفته شده،

باشیم. نگرستن از پنجره زبان به فناوری محصولات تراریخته یکی از این موارد محسوب می‌شود و البته موردی است که بی‌تردید توجه بیش‌ازپیش ما را به خود می‌طلبد.

هدف این کتاب آن است تا نشان دهد بسیاری از استدلال‌های حامیان محصولات تراریخته، حاکی از روند نگران‌کننده نحوه کاربرد زبان انگلیسی امروزی از سوی افراد و سازمان‌های قدرتمند است؛ زبانی که ادعا می‌شود زبانی منطقی، صادق، آموزنده، مردمی و نامبهم است؛ زبانی که در واقع هیچ‌یک از این‌ها نیست، بلکه برعکس، اغلب زبانی غیرمنطقی، مبهم، جانبدارانه و یک‌سویه است که با قیاس‌هایی نادرست، استعاره‌هایی گمراه‌کننده و ابهامات غیرقابل درکی عجین شده است. گرچه چنین کاربردی از زبان، موضوعی جدید نیست، به‌نظر می‌رسد به‌ویژه هنگامی که آن را در گفتمان عمومی جوامعی که بر پایه دموکراسی شکل گرفته‌اند، به‌کار گرفته می‌شود، بس آزاردهنده است. این مسأله زمانی آزاردهنده‌تر می‌شود که شاید به‌خاطر کاربرد دائم و آشنایی با این زبان، بدون هیچ بحث و گفتگویی و حتی بی‌توجه بدان از کنارش عبور می‌کنیم.

البته همه حامیان محصولات تراریخته از این زبان بدین شکل بهره نمی‌گیرند. نمونه‌های متعددی نیز وجود دارد که این دسته از حامیان موفق شده‌اند با ارائه توضیحاتی واضح، حقایقی علمی و تخصصی را در اختیار مخاطبان خود قرار دهند. بسیاری از این استدلال‌ها با توضیح این‌که چگونه تراریختگی در دنیای واقعی صورت می‌پذیرد، آغاز می‌گردد. به‌عنوان مثال، آنها توضیح می‌دهند که چگونه ژن‌های مورد نظر را می‌توان بر روی ساچمه‌های کوچک طلایی یا تنگستن با قطر یک میکرون - یعنی بزرگی آن، از یک ذره گرد و غبار بیشتر نیست - پوشانید؛ چگونه می‌توان این ساچمه‌ها را به بافت یک گیاه که بر روی یک صفحه قرار دارد با استفاده از یک خشاب تفنگ کالیبر ۲۲ شلیک کرد؛ چگونه این صفحه، ساچمه‌ها را پراکنده می‌سازد؛ و چگونه برخی از این ساچمه‌ها به بافت گیاه نفوذ می‌کنند، با هسته سلول‌های گیاهی برخورد می‌کنند و این امکان را فراهم می‌سازد که دی‌ان‌ای از ساچمه‌ها جدا شود و به کروموزوم گیاه وارد شود، به‌طوری که

سلول‌های تغییر یافته اکنون حاوی ژن‌های مورد نظر است. به راحتی می‌توان دریافت که چرا دانشمندانی که چنین توصیفاتی را ارائه می‌دهند، فکر می‌کنند که توصیفات‌شان قانع‌کننده است. بدون شک تغییر ساختار ژنتیکی یک گیاه، پیشرفت علمی فوق‌العاده‌ای است. این علم به متخصصان این حوزه قدرتی اعطا می‌کند، حتی اگر این روند، نسبتاً خطرناک‌تر از برخی توصیفات خیال‌پردازانه‌ای باشد که ما را به باور آن هدایت می‌کند. علاوه بر این، طبیعی است که دانشمندان بخواهند تخصص خود را به دیگران انتقال دهند. در این بین، آنها به هر آنچه که می‌توانند و نمی‌توانند در محیط آزمایشگاه انجام دهند به مثابه مولفه‌هایی مهم در بحث خود پیرامون تراریختگی متوسل می‌شوند.

به هر حال، بحث ما درباره چگونگی اصلاح یا دستکاری ژنتیکی محصولات در آزمایشگاه‌ها نیست، بلکه مخالفت با چرایی این اصلاح یا دستکاری است که می‌تواند تأثیراتی بالقوه بر بشریت و محیط‌زیست داشته باشد، به‌ویژه زمانی که به‌صورت تجاری و در مقیاس وسیع خارج از آزمایشگاه پرورش داده شوند. حال بیاییم این تبعات را به انواع مختلف آن تقسیم کنیم و آنها را با توجه به اهمیت هر یک فهرست نماییم. نخست، تأثیرات مادی احتمالی آنها بر سلامت، تنوع زیستی و غذاست. دوم و البته تأثیرات کمتر محسوس آن، به تأثیرات اجتماعی آن بازمی‌گردد، بدین معنا که گسترش فناوری محصولات تراریخته می‌تواند روابط قدرت در بین جوامع را تغییر دهد و بر چگونگی تصمیم‌گیری‌ها در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی تأثیرگذار باشد. سوم هم به مسایل اخلاقی مربوط می‌شود.

از منظر افراد مذهبی، محصولات تراریخته می‌تواند مرز تمایز بین قدرت الهی و انسانی را مختل کند، در حالی که برای افراد غیرمذهبی نیز شاید این مداخله غیراخلاقی بیش از حدی در جهان غیرانسانی تلقی شود. در نهایت هم تبعات روانشناختی این مسأله است که می‌تواند نحوه تفکر ما درباره رابطه بشر با طبیعت را تغییر دهد و پیامدهای فرهنگی آن که می‌تواند شیوه این ارتباط با طبیعت را که به‌صورت نمادین در ادبیات، هنر و نیز تفریح و سرگرمی مورد استفاده قرار می‌گیرد، دگرگون سازد.

این فهرست بلند و متنوع می‌تواند به توضیح تنوع دیدگاه‌ها و تشریح شیوه‌های مختلف سخن‌گفتن و نوشتن دربارهٔ موضوعی واحد کمک نماید. چنین فهرستی گویای این واقعیت خواهد بود که چرا صاحب‌نظران این حوزه حتی توانایی درک استدلال‌های یکدیگر را ندارند، چه برسد به این‌که بخواهند در کلیت موضوع با یکدیگر اتفاق نظر داشته باشند. همان‌طور که در این کتاب پیش می‌رویم، سعی من بر آن خواهد بود تا نشان دهم که چگونه این تفاوت‌ها و اختلاف‌نظرها از سوی واژه‌هایی که برای تبلیغ آنها انتخاب شده، منعکس و حتی خلق شده است.

برای انجام این کار نیازمند به یک چارچوب بوده‌ام؛ چارچوبی که بدین شرح است: در هر کنش ارتباطی سه مولفه وجود دارد: کسی که سخن می‌گوید، کسی که با او سخن گفته می‌شود و چیزی که درباره آن سخن می‌گویند. این مولفه‌ها سه کانون مختلف تمرکز را برای تحلیل ما فراهم می‌سازد که تقریباً منطبق با «من» (یا اول شخص)، «تو/شما» (یا دوم شخص) و «او/آن/آنها» (یا شخص سوم) است. در مورد محصولات تراریخته، فرض بر این است که اصلاح ژنتیکی همان چیزی است که در مورد آن صحبت می‌شود (سوم شخص، «آن») که در کانون توجه قرار می‌گیرد و باید هم این‌گونه باشد. امروزه سخنگویان چنان در مورد محصولات تراریخته سخن می‌گویند گویی که زبان‌شان در واقع یک پنجره شفاف است که آنها («من» گفتمانی) از میان آن مخاطبان («تو/شما») را دعوت می‌کنند تا حقیقت را در مورد محصولات تراریخته («آن») ببینند. با این حال، در این کتاب تمرکز بیشتر بر روی سخنگویان و شیوه‌هایی است که با آن، از طریق انتخاب واژه‌ها و تصاویر، مردمی را که با آنها سخن می‌گویند در موضعی قرار دهند که تلاش کنند واقعیت سوم شخص محصولات تراریخته را به شکل خاصی - و اغلب بدون رضایت‌شان- در ذهن خلق کنند.

این کتاب از این چارچوب موسوم به «مثلث ارتباطی» پیروی می‌کند. در بخش اول آشکارا توجه خود را به پرنفوذترین صاحبان سخن در حوزه محصولات تراریخته معطوف می‌نمایم. برای هر یک از آنها یعنی سیاستمداران، دانشمندان، روزنامه‌نگاران و شرکت‌ها فصلی مجزا اختصاص یافته است. بخش دوم، به

موضوع سخن یا همان دیدگاه‌ها و اظهارات سخنگویان درباره حوزه محصولات تراریخته می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه استدلال‌هایی که به‌ظاهر علمی دیده می‌شوند، در واقع بیانگر تفاوت‌های ایدئولوژیکی و اعتقادی است. سرانجام در بخش سوم به اختصار به آخرین ضلع این مثلث ارتباطی، یعنی مردم یا همان مخاطبان سخن و این‌که تا چه حد این مخاطبان، پذیرای نقش و دیدگاه‌هایی که به آنها نسبت داده شده هستند، می‌پردازیم.

صاحب‌نظران مختلف، متناسب با نوع دیدگاه‌ها و تخصص خود به بحث در این خصوص می‌پردازند. آنها موضوع محصولات تراریخته را با دیدگاه‌هایی که عمدتاً سیاسی، علمی، تجاری یا اخلاقی است، می‌بینند. هر دیدگاه، شیوه خاص خود را برای گفتگو یا همان گفتمان^۱ دارد. بدین معنا که جمع چنین گفتمان‌هایی، آغازی بر سوء تفاهم‌هایی پر شمار است. با این حال، تا به امروز، چنین گفتمانی توجه اندکی را به خود جلب کرده است. همان‌طور که همه بازیگران این عرصه به‌طور فزاینده‌ای متوجه این موضوع هستند، این یک جنگ واژه‌ها است که در آن از طریق ارائه استدلال‌ها و نه در عرصه عمل یعنی در آزمایشگاه‌ها، مزارع و یا فروشگاه‌های بزرگ به پیروزی می‌رسند.

در این کتاب توجه اصلی معطوف به استدلال‌های مرتبط با محصولات غذایی تراریخته است، بر این مبنا که چون این استدلال‌ها پیشنهادهایی برای خلق تغییرات می‌باشند، نیازمند بررسی دقیق‌تر آنها هستیم؛ استدلال‌هایی که سعی بر حفظ وضعیت موجود دارند. هدف من آن است که این قلمرو را به تصویر بکشم، مسیرهایی را که انواع مختلف استدلال را به هم مرتبط می‌کند و حصارهایی که آنها را از هم جدا می‌کنند، ردیابی کنم و سردرگمی‌ها را تحلیل کنم و این درست زمانی است که قهرمانان داستان خواسته یا ناخواسته بین این دیدگاه‌ها تغییر موضع می‌دهند، چرا که یا از موضع‌شان مطمئن نیستند و یا سعی می‌کنند در عین واحد در دو موضع قرار گیرند. این را هم بگویم که این کتابی تخصصی برای متخصصان یا زیست‌شناسان و زبان‌شناسان نیست. بدین منظور، برای کسانی که با بحث‌های

---

^۱ discourse

علمی آشنایی آن چنانی ندارند، خلاصه‌ای در پیوست (۱) ارائه شده است. مخاطب کتاب، عامه مردم هستند؛ کسانی که اگرچه با شیوه‌های تحلیل زبان آشنا نیستند، با این حال به تحولاتی که در حوزه کاربرد زبان رخ می‌دهد علاقه و آگاهی دارند. به همین دلیل، در صورت لزوم، برخی توضیحات کوتاه از مفاهیم و رویه‌های زبان‌شناسی را ارائه می‌دهم. با وجود این، اغلب اوقات، این کتاب به هیچ دانش تخصصی از زبان‌شناسی نیازی ندارد، بلکه صرفاً به بررسی دقیق آنچه که گفته می‌شود و چرایی آن می‌پردازد.

با وجود تقسیم‌بندی‌ها و طبقه‌بندی‌های رایج در جهان معاصر، مسأله محصولات تراریخته در روابط سیاسی و اقتصادی میان مراکز قدرت و بلوک‌های فرهنگی یعنی در آمریکا، آمریکای شمالی و جنوبی، اروپا، آفریقا، جهان اسلام، آسیای جنوب شرقی و کشورهای در حال توسعه بسیار هویداست. بنابراین، اگرچه در سال ۲۰۰۲، ۹۹ درصد از محصولات تراریخته که به‌طور قانونی کشت شده‌اند فقط در پنج کشور آمریکا، آرژانتین، کانادا، چین و آفریقای جنوبی بود، در سال ۲۰۰۳ کشت این دسته از محصولات در سراسر جهان گسترش قابل توجهی یافت. در این بین بود که مقررات جدیدی - اگرچه با تاخیر - در برزیل مورد بحث و بررسی قرار گرفت؛ مجوز جدید برای کاشت محصولات تراریخته در استرالیا صادر شد؛ فشار بر کشورهای در حال توسعه برای رفتن به سوی محصولات تراریخته وارد شد و مجوزهایی به اروپا برای پایان دادن به مهلت قانونی خود برای کشت تجاری این گونه محصولات اعطا شد. به هر صورت، این تغییر عمده در ماهیت کشاورزی جنبه جهانی یافته است چراکه گیاهان و جانوران و همچنین بازار مواد غذایی، دیگر در حد مرزهای سیاسی باقی نمی‌مانند. هر چیزی که در هر کجای جهان اتفاق می‌افتد، بر همه ما تأثیرگذار است.

بنابراین موضوع محصولات غذایی تراریخته ذاتاً ماهیت بین‌المللی دارد و تحولات مرتبط با آن لاجرم به خبری جهانی مبدل می‌شود. اگرچه متون مورد تحلیل در این کتاب عمدتاً از بریتانیا و آمریکاست، ارتباط آنها به هیچ وجه به این دو کشور محدود نمی‌شود. از آنجایی که آمریکا کشوری است که بیشترین تاثیر را

در سیاست جهانی کشاورزی دارد و خود یکی از بزرگترین تولیدکنندگان مواد غذایی در جهان است، دلیل توجه بدان نیازی به توجیه ندارد. البته بریتانیا بسیار کوچکتر و کم‌نفوذتر است، اما کشوری است که این بحث در آن واقعاً داغ بوده است، زیرا دولت بریتانیا در این خصوص همچون بسیاری از مسایل دیگر، بین شرکای اروپایی و آمریکا در کش و قوس بوده است؛ مضاف بر آنکه برای نفوذ بر مناسبات جهانی نیز تلاش می‌کند. این کتاب به‌طور خاص به استدلال‌های حامیان و مخالفان محصولات تراریخته در انگلستان توجه نموده، نه تنها به این دلیل که بریتانیا جایی است که پژوهش‌های مختلف من در آنجا انجام شده، بلکه به دلیل این که آنها بیشتر از سایر کشورها بر سر این موضوع با یکدیگر اختلاف نظر دارند. به‌علاوه آنکه این کشور به موضوعات مختلف به‌نحوی می‌پردازد که گویی مسایلی جهانی هستند و نشان می‌دهد که چنین مسایلی بخشی از یک تصویر بزرگ‌تر بین‌المللی هستند که در آن محصولات تراریخته تنها یکی از مسایل مورد اختلاف بین جوامع است. در حالی که مشغول نگارش این کتاب بودم، موضوع محصولات تراریخته به دلیل بروز حوادث در سطح بین‌المللی، به‌ویژه عملیات‌های نظامی و واکنش‌های بین‌المللی به آنها، گهگاه در اخبار کم‌رنگ می‌شد.

اما این وقایع و اختلاف‌نظرها با آنچه که در این کتاب بدان پرداختم، کاملاً بی‌ارتباط نیست چراکه محصولات تراریخته به‌عنوان بخشی از یک اختلاف‌نظر گسترده‌تر شناخته می‌شوند که در آن، موضوعات، مسایل و تفاوت‌های ایدئولوژیکی به دفعات تکرار شده و از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند. بنابراین تحلیل زبان تراریخته بیش از پیش به درک بهتر اختلاف‌نظرها و برداشت‌های بین افراد، فرهنگ‌ها و جوامع دامن می‌زند؛ اختلافی که تا حد قابل‌توجهی مشخصه دنیای معاصر است.